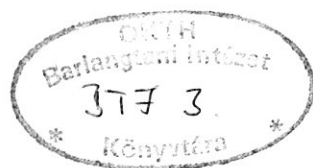

2/1985.

Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat

JELENTÉS A PONGOR-LYUKBAN
VÉGZETT 1985. ÉVI ÁSATÁSOKRÓL

Régészet: Dr. Ringer Árpád

Őslénytán: Dr. Hír János

1985. december

Jelentés a répáshutai Pongor- lyuk 1985. évi
ásatásáról

Előzmények

A Pongor- lyuk ásatását 1982-ben kezdtük meg.
A barlang kiválasztását kedvező fekvése, várhatóan
jelentős méretű és tulnyomórészt idősebb pleisztocén
kitöltése indokolta.

Az erősen lepusztult, mindkét végén nyitott karsztos
üreg a Jánossy D. által feldolgozott kövesváradai paleontológiai
lelőhellyel közel azonos magasságban fekszik, ami
egy középső- vagy alsópleisztocén kitöltés feltárásának
lehetőségét valószínűsítette.

Az ásatás komplex paleontológiai- archeológiai-
karsztmorfológiai céllal indult. Alapvető feladatnak
tűztük ki a kiásandó rétegsor modern kitöltéstani
- őslénytani - régészeti feldolgozását.

A munka irányítását kezdettől fogva- a célkitűzésnek
megfelelően - dr. Hevesi Attila karsztmorfológus, dr. Hir
János paleontológus és dr. Ringer Árpád archeológus-
geográfus végezte.

Metodika, munkamenet

A barlangi régészeti ásatások gyakorlatának megfelelő-
en célszerűnek látszott azt a módszert választani, hogy
az üreg szájában, kétoldalt tanufalat hagyva, a szádára
merőleges szelvényben tárjuk fel a kitöltést, lehetőleg
a barlangfenéig.
Igy a további bontásra már az üledékösszlet tagolódásának
ismeretében, rétegenként kerülhet sor.

1982- 1984 között sikerült kialakítani a szelvényt
a kívánt méretre. Az 1984- es ásatás végén - úgy tűnt
elértük a barlang sziklatalpát. Jól értékelhető profilnak
a NY-is és D-i szelvényfal mutatkozott.

A felületvizsgálásán, 20 cm-es szintekben bontottuk.
A leletanyag begyűjtése ennek megfelelően történt.

Óskori cserepek és állatcsontok -0,2-0,7m-ig
folyamatosan kerültek elő.

A kerámiatöredékek között határozható perem és füles
töredékek a késő bronzkori / kora vaskori kiételei kulturá-
hoz tartozó népesség megtelepedésére engedtek következtet-
ni.

- 1,2 - 1,4m között. faszén szemcsék újabb település-szintet jeleztek. Az ebből a szintből vett iszapolási mintából kerültek elő az első pattintott kovák.

A leletanyag tipológiailag a " barlangi gravettiW kultúra körébe volt besorolható

A mélyebb szintekben - 2, 65 m- en egy égettbarlangi medve térdizület került elő. Újabb kulturréteg azonban nem jelentkezett.

A Pongor - lyuk kitöltésének értékét a holocén alatti - Európa- szerte ritka - "Riss" faunás összlet növeli meg különösképpen . Igen sajnálatos , hogy mindeddig a barlangnak ez a rétegsora paleolit tipokronológiával nem adatolható.

Az 1985-ös ásatás célja és eredménye

Ez évben a MKBT Ősrégészeti szakosztályának vezetőjeként 4000 Ft támogatást kaptam a Pongor - lyuk régészeti ásatására.

Ebből 1300 Ft értékben ásatási felszerelést vásároltam. 2700 Ft- ot pedig a tábor élelmezésére fordítottam.

A munkára VII. hó 22- 28 között került sor. Három napig részben dr. Hir Jánossal közösen az I. szelvényt mélyítettük, részben megkezdtem a II. szelvény finomsztratigráfiai- régészeti feltárását.

E szelvényt 2 x1 m² alapfelülettel, hossz tengelyével É-D - i tájolásban vettük fel. Az I. szelvény felé 0,5 m-es tanufalat hagytunk.

A tanufal alapján sötét, faszén szemcsés, hamus tüzelési hely látszott az I. szelvény megnyesett NY-i profiljában. / Lásd a 2. fotót! /

A szelvényt - 1,2 m mélységig mélyítettük. Ezen kívül a tanufal É-i felét, 1 m hosszúságban a profilban mutatkozó kétszeri holocén rendzinásodás értelmezésére centiméteres rétegekben lebontottuk.

Igy került sor 0,2 x 0,2 m² felületen a tüzelési hely feltárására és iszapolására. Az iszapolt mintából faszén szemcsék, égett /! / kisémlős-csontok, továbbá 1 db pattintott eszköz töredéke és 4 db szilánk került elő. Köztük 2 db obszidiánból készült. A kisémlős mintát dr. Hir János dolgozta fel. A II. szelvényből - 0,2 m-ig késő bronzkori edénytöredékek és felhasított, égett csontok kerültek elő. A paleontológiai határozást dr. Vörös István , a Magyar Nemzeti Múzeum archeozoológiával foglalkozó szakembere végezte, ill. végzi.

-0,8 m-en iszapolási mintából egy valószínűleg késő neolit edény pereme került elő. Környezetében felhasított csontok és faszánszemcsék a holocén rétegsor újabb /2./ kulturrétegéhez tartoznak.

Az 1985-ös ásatás során kiderült, hogy a kiétei település csak a barlang bejáratában feküdt; a holocén rétegben még egy késő neolit település is van - 0,8 m-en; az 1,0 - 1,2 m között megtalált tüzelési hely pedig feltehetőleg a bejáratban - 1,2- 1,4 m-en talált "barlangi gravetti" kultúrához tartozik.

A régészeti ásatás legfontosabb lehetősége a késő bronzkori kultúrára vonatkozó modern településmegfigyelési, paleontológiai, paleoökológiai és paleoökonómiai adatok gyűjtése és értékelése lenne. Másrészt a "barlangi gravetti" leletanyaggal kapcsolatban modern paleontológiai - sztratigráfiai-és esetleg C^{14} korhatározási adalékok volnának előrevivők, a Pongor- lyuk feltárásából.

Külön kiemelendő az a sztratigráfiai feldolgozási lehetőség, amely Magyarországon először hasznosítana külföldön - elsősorban Franciaországban - jól bevált kitöltéstani módszert. Ennek kipróbálására a barlang jól tagolt és paleontológiailag - archeológiailag együttesen értékelhető rétegsora kedvező lehetőséget biztosít.

A finomsztratigráfiai adatok begyűjtéséhez szeretném az 1986 -os évben a 2 x 1 m-es szelvényt és a 0,5 m vastag tanufalat a - 5,5 m-ea valószínűsített fenéig levinni. További terv a bejáratban huzott I. szelvény bővítése kb. 1,0 m szélesen , és 0,5 m mélyen, az É-i profil mentén. Ezen kívül a barlang belsőjében a holocén rétegsort egy 0,5 x 1,5 m - es szelvényben szeretném metszeni.

A kitöltés laboratóriumi vizsgálatait részben megkezdődtek, részben más intézményeknél előkészítés előtt állnak.

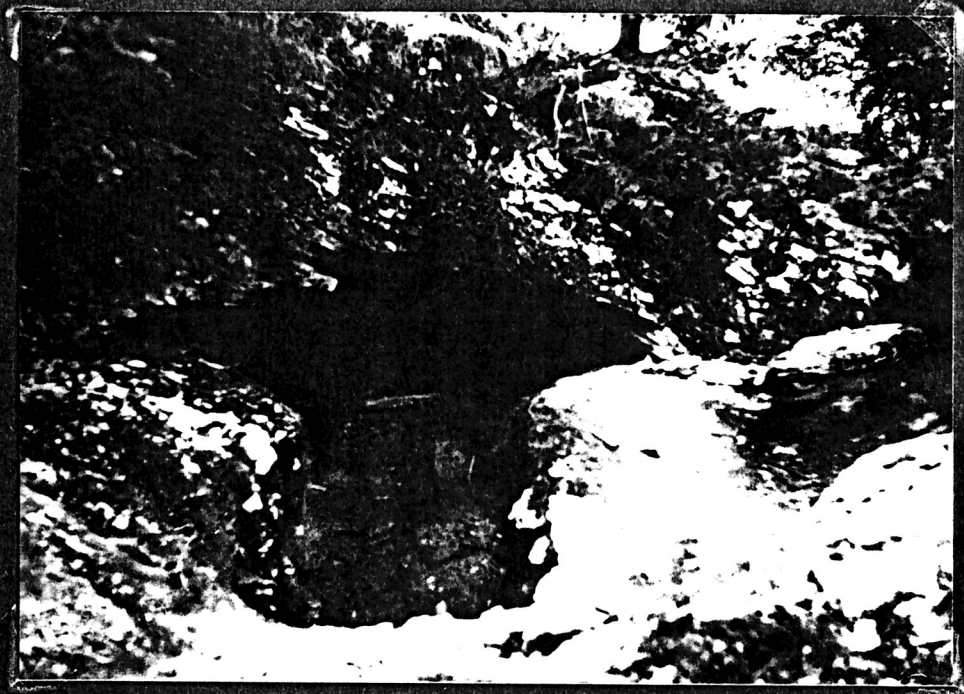
MTA Földrajztudományi Kutató Intézet
Budapest, 1985.XI.18.

Ringer Árpád
.....
dr. Ringer Árpád
szakosztályvezető

Fotók:

- 1./ A Pongor-lyuk K²-i bejárata az ásatási szelvényvel.
- 2./ Az I, a II. szelvények és a tanufal.
P-H jelzés: a pleisztocén és holocén kitöltés határa.
A jelzés feletti sötétszürke folt a tüzelési hely.

Jelentés a répáshutai Pongor-lyukban végzett 1985-évi
őslénytani ásatás eredményeiről

Kutatótáborunkat ezévben július 11 és 25 között rendeztük meg. Ennek során összesen $5,5 \text{ m}^3$ üledéket mozgattunk meg. Kutatógödrünket mintegy 40 cm-el mélyítettük, így a barlang kitöltése immár 4m-es szelvényen tanulmányozható. Szélesítést is végeztünk az üreg belseje felé 150 cm hosszúságban, de ezt már nem tudtuk a tábor végéig teljes mélységben lefejtetni.

360 és 400 cm között új réteget tártunk fel /8./, mely a fölötte levő 7. réteg sötétbarna kőzettörmelékétől abban különbözik, hogy színe világosabb, okkersárga. Tapintás alapján érzékelhetően jelentősebb benne az agyagfrakció. Ez már önmagában is azt sejteti, hogy a réteg képződése valamivel csapadékosabb éghajlaton történt meg, mint a fölötte levőké.

A szelvény 320 cm mélységű szintjéig csak kézileg válogattuk át a kitermelt anyagot, mivel eddigi tapasztalataink szerint ez a szakasz nem tartalmaz olyan mennyiségű kisémlős anyagot, ami miatt érdemes lenne iszapolni. Itt mindeddig csak medve maradványokat gyűjtöttünk. Az idei tábor első napján került elő 220 cm mélységben egy hód /Castor fiber/ foga.

320 cm alatt a kitermelt anyagot teljes egészében iszapoltuk, de a 320-340 cm mélységű szint így is elhanyagolhatóan kevés kisémlőst szolgáltatott. Értékelhető fauna 340-400 cm-ig került elő.

400 cm-nél a gödör alját nagyrészt szikla foglalja el. Nem lehet azonban teljes bizonyossággal eldönteni, hogy ez szálkő-e vagy sem.

Az előkerült kisemlős anyag ismét megerősítette az előző évi gyűjtésből levont következtetéseket. Az állattársaság kora fiatal középső pleisztocén. Ezen belül pillanatnyilag nem dönthető el, hogy Uppony és Süttő között pontosan hol helyezkedik el. De leginkább a solymári és a Hórvölgyi anyaggal hozható kapcsolatba. Ennek legfőbb bizonyítéka az Arvicola egyenletesen vékony zománcu változata és az 1984-ben előkerült Pitymys gregaloides /340-360/.

A rétegtani helyzet problémáját alapvetően új megvilágításra helyezi az idejének átadásán előkerült Pliomys lenki HELLER. Ez az ősi szabású -alsó pleisztocént túlélő- pocokfaj az eddig vizsgált hasonló korú magyarországi lelőhelyek egyikének anyagában sem került elő /Várbarlang-Hilton, Nagyharsányhegy 6., Hórvölgyi-bg., Solymár/. A hazai őslénytani anyagban eddig az upponyi 4/5 réteg volt a Pliomys nemzetség utolsó előfordulási pontja. Mivel a nemzetség eltűnésének dátuma nem csekély rétegtani jelentőséggel bír /sokan ennek alapján húzzák meg a középső pleisztocén idős és fiatal része között a határt/, a lelőhely további kutatása még egy évre feltétlenül szükséges. Ugyanerre sarkal az a körülmény is, hogy a már említett lelőhelyek egyikénél sem volt mód

finomrétegtani tagolásra. Ha a Pongor-lyukban sikerülne további szinteket kibontani 400 cm alatt, akkor ez az egész fiatal középső pleisztocén kérdéskör szempontjából is lényeges lenne. A faunavizsgálat ugyyszintén a minél nagyobb számú leletanyag alapján lehet sikeres, ami újabb gyűjtéssel biztosítható.

További tervek

A fiatal középső pleisztocén a hazai kisémlős rétegtan legproblematisabb területe. Ezen belül is az ún. Solymárium kérdésében különösen nagy a homály. Véleményem szerint itt csak úgy lehet előrelépni, ha az eredeti lelőhelyen - a solymári Ördög-lyukban - újabb gyűjtéseket végzünk. Ezt a munkát a Pongor-lyuki ásatás befejezése után szívesen elvégezném.

Ez azonban csak megfelelő - és alighanem költséges - műszaki biztosítás mellett lehetséges /omlásveszély/. Szükség lenne tehát valakire, aki a technikai - biztosítás kérdéseit felvállalná.

Összegezve tehát: 1986 nyarán még szeretnék egy ásatást végezni a Pongor -lyukban. Ehhez kérem a társulat anyagi segítségét is. Ezután - ha a Pongor-lyuk nem szolgáltat újabb meglepetéssel - a solymári Ördög-lyuk őslénytani újvizsgálatába szeretnék belefogni.

Pécs, 1985 március

Dr. Hó János

Az 1985-évi ásatás során begyűjtött maradványok e-
lőzetes jegyzéke

szint: /cm/	34o-36o	36o-38o	38o-4oo	
fajok /egyedszám/				
Ophidia indet.	-	1	-	
Lacerta sp.	2	2	2	
Chiroptera indet.	+	+	+	
Talpa europaea L.	1	1	1	
Sorex cf. araneus L.	-	1	2	
Crocidura cf. leucodon /HERMAN/	1	1	-	
Spalax leucodon /NORDMANN/	-	1	-	
Citellus sp.	1	1	-	
Muscardinus avellanarius L.	-	1	-	
Sicista sp.	1	1	-	
Apodemus sp.	3	4	4	
Allocricetus bursae SCHAUB	2	4	6	
Cricetus cf. cricetus /L./	1	5	-	
Pliomys lenki HELLER	-	1	1	
Myodes /Chletrionomys/ glareolus /SCH./	2	12	3	
Lagurus sp. ?	-	1	-	
Arvicola sp.	2	3	2	
Pitymys arvalidens -subterraneus	3	6	6	
Microtus gregalis	1	2	1	
Microtus arvalinus-arvalis	39	36	35	M ₁
Microtus agrestis /L./	5	14	11	M ₂
Ochotona pusilla /PALLAS/	-	-	1	
Ursus cf. spelaeus ROS.-HEINROTH	+	+	+	
Cervus sp.	-	1	1	
Összesen:	64	99	76 /	239/